

Posudek vedoucí práce na bakalářskou studii sl. Jitky Šimonové:

Výchova dívek a chlapců v Čechách na příkladě výchovných příruček z druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století.

Bakalářská práce, FHS UK, červen 2006, 52 stran rkp.

Sl. Jitka Šimonová si jako téma své bakalářské práce zvolila přitažlivou problematiku výchovných příruček z českého prostředí ve druhé polovině devatenáctého a první polovině dvacátého století. Jde o specifické prameny i tematiku, jíž se dosud historici, resp. historičky věnovali jen marginálně, ač jejich pozornosti samozřejmě neušly. Zejména M. Lenderová a A. Šimůnková částečně využily výchovných příruček při svém studiu postavení a každodenního života žen v 19. století.

J. Šimonová si jako cíl práce stanovila „představit výchovné příručky, které podávaly přehled slušného chování a zvyků soudobé společnosti“ (str. 5) a jejich autory; v obecnější rovině se na tomto základě snaží přispět „k bližšímu poznání života žen a mužů v tomto období“ (tamtéž).

Svou práci autorka rozdělila na dvě části – Úvod (15 stránek), v němž představuje studované příručky a jejich autory, resp. autorky i sekundární literaturu (výhradně českou) k problematice žen (méně již „genderu“) v soudobé české historiografii, a to se zaměřením na studované období 19.- počátku 20. století. Druhá část, nazvaná lapidárně „Výchovné příručky,“ je věnována rozboru textů, jejichž autory jsou ženy, resp. muži; zde se autorka snaží též o postižení rozdílů v jejich „diskursu“.

Práce sl. J. Šimonové je zpracována relativně přehledně a přináší řadu zajímavých postřehů. Protože jde o ucelený korpus materiálu homogenního charakteru, autorka se nemusela potýkat s problémy, na něž narážejí ti, kdo se pouštějí do konfrontace pramenů různorodého původu (čemuž by se nevyhnula, kdyby se například snažila konfrontovat tyto normativní prameny se soudobou praxí na základě materiálů osobní, korespondenční či deníkové povahy). Na jednu stranu si tím práci usnadnila a umožnilo jí to pracovat relativně systematicky a vytvořit tak ucelený, kompaktní text, na druhou stranu tento postup samozřejmě budí otázky, „o čem“ vlastně tyto preskriptivní texty vypovídají (viz dále).

S touto otázkou souvisí ovšem problém samotného vytyčení cíle práce, který čtenář spíše implicitně tuší než že by byl explicitně formulován na odpovídajícím místě. „Představit autory a jejich příručky“, resp. „bližší poznání“ „života mužů a žen“ je poněkud vágní vymezení tématu práce. Ve skutečnosti by těžištěm práce mělo představovat jisté srovnání mužských a ženských autorů; to je však spíše naznačeno v závěrečné kapitole. Není také zcela zřejmé, podle jakého klíče autorka provedla výběr příruček a jejich autorů.

Je otázkou (možná vhodnou pro diskusi v rámci obhajoby?), do jaké míry „normativní příručky umožňují vytvořit si představu, jak vypadala soukromá sféra části české společnosti,“ – jak tvrdí autorka - a zda skutečně jde o „prameny, které nabízejí pohled do osobního života jedinců“. (str. 5)- což je poněkud v napětí s autorčíným tvrzením (str. 13), že „příručky více než skutečnou podobu domácností reprezentují představu společnosti o ideální manželce a hospodyně (...).“ Podobný problém přináší autorčino tvrzení, že „pokud se něco liší od zkušenosti, kterou prožívala většina tehdejších žen a mužů, mohou to být snad jen osobní zkušenosti jednotlivých autorů, které pak ve své práci zobecnili nebo jim přisoudili až příliš velký význam“. (str. 13).

Další okruh problémů se týká organizační a formální stránky práce. Předně, práce má – na studii bakalářskou, tím spíše na práci s historickou tematikou - rozsah stěží na hranici vyžadovaného minima. Tím spíše se i členění práce jeví jako poněkud problematické a disproporční: Můžeme se například ptát, proč je Úvod (relativně dlouhý vůči rozsahu celé práce – 15 stran) číslovaný a tím postavený naroveň de facto jediné skutečné „kapitole“ (č.2, 27 stran) vlastního textu, zatímco Závěr číslovaný není a tím vůči Úvodu postrádá jakousi logickou symetrii? Symbióza Úvodu a 2. kapitoly tak působí spíše jako „úvodní částí“; to se bohužel částečně týká i obsahové stránky práce. Vzhledem ke stručnosti textu je také poněkud nadbytečné opakovat v podstatě identické informace (rozbory pramenů v Úvodu a poté charakteristika týchž textů v kapitole 2. *Výchovné příručky*).

Další slabinou práce je určitá metodická a konceptuální nerozhodnost, patrná již v úvodní stati o „ženských“ dějinách a „genderu,“ který zde není ani blíže tematizován a autorka nám nesděljuje, jakým způsobem a zda vůbec s ním pracuje. Autorka sice charakterizuje genderový přístup jako koncept širší oproti „women’s studies“, protože zohledňuje sexualitu, moc, mužství; nezmiňuje však jeden z klíčových rysů tohoto konceptu – relační moment, otázku vzájemného spolu-utváření sociálního „pohlaví“; opomíjí také další klíčový rys (oproti „ženským dějinám“) – totiž důraz na analýzu genderu jako konceptu především sociálního (resp. kulturního a historického), který se v průběhu času a napříč kulturami proměňuje.

V této souvislosti překvapí také absence zahraniční literatury (zejména angloamerické, která je autorce jazykově dostupná a lze ji konzultovat v několika pražských knihovnách) věnované genderové problematice v teoretické rovině, resp. tématu ženy v 19. století a zejména konceptu „oddělených sfér,“ se kterými přesto J. Šimonová pracuje. Ačkoli zmiňuje známá jména C. Smith Rosenbergové, Gerdy Lernerové, Barbary Walterové, Natalie Zemon Davisové, neuvádí, na jaká díla odkazuje (alespoň orientačně) a zda se s nimi sama měla možnost seznámit.

Práce má často příliš deskriptivní charakter na úkor pozornější analýzy či srovnání, které je často relativně povrchní. Také rozbory studovaných „diskursů“ je poměrně stručný : řada zajímavých postřehů není hlouběji rozvedena ani dokumentována (např. že „Muž byl v příručkách nahlížen jako bytostně „jiný“ – str. 23, nebo že mezi autory příruček převažují ženy „a proto nalezneme více příruček, které se zaměřovaly na výchovu dospívajících dívek“ (str. 47)); to se týká i dílčích srovnání mezi autory. Proč se například autorka – srovnávajíc dvě příručky pro chlapce – od F. J. Peřiny a A. Kniggeho – vůbec nepozastavuje nad tím, že tato díla vznikla takřka se stoletým odstupem? Také v závěru na otázku „jak se cítili muž a žena v druhé polovině 19. století“ se dovídáme pouze to, co se po mužích a ženách vyžadovalo v příručkách (str. 47).

Větší pozornost mohla být věnována i jednotlivým tématům-kapitolám v příručkách (například srovnat téma přátelství, lásky, rodiny, práce, volného času/zábavy,... tak, jak se shodně/rozdílně podával ženám/mužům). Za úvahu by stál možná i (alespoň stručný) jazykový a sémantický rozbory příruček: s jakými adjektivy, diminutivy, eufemismy se setkáváme v příručkách pro ženy a jak se tyto liší od příruček určených mužům? Můžeme se ptát, zda se autorka dověděla něco jiného, než předpokládala (resp. než se obecně dalo předpokládat) a co vlastně přinesla nového? U jednotlivých (pod)kapitol postrádáme také stručná shrnutí či zhodnocení – jejich výpověď tak vyznívá často poněkud naprázdno.

Práce tak působí poněkud neuceleně, jako slibný Úvod s první kapitolou k rozsáhlejší, vyváženější a obsahově bohatší studii.

Mezi méně závažné formální nedostatky (někdy scházejí průběžné odkazy na citované autory) lze zařadit i styl práce, který je často nevyvážený, sled textu místy ruší užívání hovorových výrazů a obrátů (např. „Říkalo se zde jak oblékat, mluvit a chovat ve společnosti“

– str. 8, „Její práce skýtá opravdu velké množství různých informací, které lze jinde těžko nalézt“. – str. 11, „takováto doporučení“ (str. 42) atd. atd.): k odbornému textu patří i osvojení odborného, resp. spisovného jazyka.

Práce nicméně splňuje nároky kladené na bakalářskou práci, **doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnocení v rozmezí 37-39 bodů (v závislosti na výsledku obhajoby).**

V Praze dne 21. srpna 2006

Mgr. Daniela Tinková, PhD.
Katedra obecné antropologie FHS UK – Ústav českých dějin FFUK